

Türkiye’de seçmen 14 Mayıs 2023’te Cumhurbaşkanlığı ve milletvekili seçimleri için sandık başına gidiyor. Seçimlere katılımın dünya ortalamasının oldukça üzerinde olduğu Türkiye’de sistemin temel sınırlılıkları korunsada seçimler aracılığıyla bazı değişimler de sağlanabiliyor. En azından toplumun önemli bir kesimi “temsili demokrasinin” işlediğini düşünüyor, kendine düşen rolü yerine getirmeye devam ediyor. Mayıs 2023 Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Millet İttifakı adayı kazanırsa cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminin değişmesi ve yeniden parlamenter demokrasiye geçiş mümkün olabilecek. Milletvekili seçimlerinde ise Emek ve Özgürlük İttifakı meclis aritmetiğini etkileyecek sayıda milletvekili kazanabilirse, 1980’li yılların başından itibaren kesintisiz olarak devam eden neoliberal kapitalist politikalar kapsamında düzenlenmiş sosyal politikalar, haklar ve özgürlükler alanında yeniden yapılanma aşamasında soldan etkiler de mümkün olabilecek görünüyor. Bu seçimlerde sadece tekçi yaşam biçimi, 21. yüzyıl faşizmi, yoksulluk, yolsuzluk, pandemide ve depremde gerçekleşen ölümlerin gizlenmesi, depremin felakete dönüştürülmesi vb. sonuçları Türkiye halklarına yaşatanlar değil, aynı zamanda onların bu tercih ve uygulamalarının arkasındaki ana neden, neoliberal patriyarkal kapitalizm de oylanabilecek. Sosyalist, sol muhalefet bu durumu görünür kılmak yönünde bugüne kadar gerekli adımları hak ettiği ölçüde atmamış olsa da bizce Mayıs 2023 seçimlerinin temel öneminin bu durumdan kaynaklandığını ifade etmek isteriz.

Seçimlerin ikinci önemi de Cumhurbaşkanlığı hükümet sisteminde şekillenen 21. yüzyıl faşizminin kalıcılığının-kurumsallaşmasının sandıktan çıkacak sonuçla başlayıp, parlamenter sisteme geri dönüşün sağlanmasının ardından haklar ve özgürlükler alanının modern demokrasinin normlarına uygun hale getirilebilmesi ile toplumsal eşitlik adına hemen bütün özelliklerini yitirmiş sağlık ve eğitim başta olmak üzere, bu sistemlerin “yeni-den” kurulması için sağlayabileceği olanaklardan kaynaklanıyor.

İşte, böyle bir dönemde, Türkiye için “yeni” bir sağlık sistemi nasıl olmalı sorusuna verilecek yanıtımız da özel önem taşıyor. Yakın gelecekteki bu dönemde sağlık sistemi, topluma ve sağlık hizmetini üreten hekimlere, sağlık emekçilerine “sanayileşmiş sağlık hizmeti”ni dayatmış olan Sağlıkta Dönüşüm Programı’nın restorasyonu olmayacak bir biçimde yapılandırılmalıdır. Çünkü Sağlıkta Dönüşüm Programı, 1980’li yılların başında Dünya Bankası (DB)’nin dünya ülkelerinin hemen tümünde var olduğunu idda ettiği “sağlık krizi”nin çözümü için önerdiği yapısal uyum politikalarının-sağlık reformu uygulamalarının AKP Türkiye’sindeki adıdır. Söz konusu öneri tüm ülkelere benzer içerik ve aşamalarla yapılmış ve uygulanmasını sağlamak için kredi ve uzman desteği sağlanmıştır. Finansman, örgütlenme, emek gücü, hizmet sunumu, ücretlendirme, çalışma yaşamı başta olmak üzere, sağlık sisteminin bütün bileşenlerinin neoliberal ekonomik politikalar kapsamında yapılandırılmasını hedefleyen sağlıkta reform uygulamasının, ülkelerde genel olarak ortalama 5-7 yıl içinde tamamlandığını biliyoruz.

Bununla birlikte, Türkiye’de sağlıkta reform uygulamasına yönelik ilk adımın 1986 yılında, dönemin hükümetiyle birlikte atılmış olmasına ve sonraki bütün hükümetler tarafından da desteklenip hayata geçirilmesi çabasına rağmen, süreç yaklaşık 25-26 yıl sonra, Ocak 2012’de tamamlanabilmiştir. Bu “gecikmenin” temel nedeni DB yazılı metinlerine de geçtiği gibi “TTB’nin ikna edilememesi ve yürüttüğü karşı mücadele”dir. Doksanlı yılların başında, TTB kadroları tarafından başlatılan sağlıkta reform uygulamasının içeriği ve hedeflerinin deşifre edilmesi çalışmalarıyla birlikte, bunun sendikalar ve demokratik kitle örgütleri, siyasi partiler ve kamuoyu ile de sistemli bir şekilde paylaşılması muhalefetin neredeyse birleşik bir yapı halinde mücadeleye dâhil olmasını sağlamış, mücadeleyi nitelik ve nicelik olarak geliştirmiştir. Özellikle, 2000’li yılların başından itibaren, kurumsal kimliği, aktivist ve üyeleriyle TTB ve SES kolektif mücadelenin merkez yapısı haline gelmiştir. Söz konusu mücadele ne sadece hükümetlere karşı olmuş ne de sağlık

alanı ile sınırlandırılmıştır. Söz konusu mücadele, özü itibarıyla hayata geçirilmek istenen kapitalizmin neoliberal politikalarına karşı yürütülmüştür. Bu durum göz önüne alındığında; sağlanan “gecikme” “önemli ve örnek bir başarı olarak ele alınmalı, analiz edilmeli, bugüne ve yarına yönelik dersler çıkartılmaya çalışılmalıdır” önerimizin gerekçesi de belirgin hale gelmektedir.

Hemen bütün ülkelerde DB patentli sağlıkta reform uygulamalarıyla, sağlık sistemleri neredeyse aynılaştırılmış ve sağlık sistemleri doğasında var olması gereken “insaniliği”ni yitirmiş, sanayileşmiştir. Ancak, COVID-19 pandemisiyle birlikte, DB ve işbirlikçisi hükümetler tarafından yıllardır iddia edildiğinin aksine, kapitalizmin neoliberal politikalarıyla dönüştürülen sağlık sistemlerinin öncelikli hedefinin toplumun sağlık gereksinimlerinin karşılanması olmadığı yaşanarak ve acı sonuçlarıyla dünya genelinde görünür hale gelmiştir. Türkiye’de de pandeminin yanında, Şubat 2023 depremleriyle birlikte, sağlık sisteminin neredeyse bir enkaza dönüşmüş olduğu ortaya çıkmıştır. Özellikle son üç yılda yaşananlar ve görünür olanlar, restorasyonun sağlık sistemindeki sorunları çözemeyeceğini, bunun için sağlık hizmetlerinin ‘toplumsal bölüşümün yeniden düzenlendiği bir alan’ haline getirilmesi ve toplumun sağlık gereksinimlerinin sınıf, yaş, cinsiyet, bölge, etnik köken, anadili vb. farklılıkları da gözeterek karşılanması gerekliliğini ortaya koymaktadır.

Yukarıda sıralanmaya çalışılan gerekçeler nedeniyle, finansmandan örgütlenmeye, emek gücünden hizmet sunumu ve yönetime kadar “yeni” (kamucu-devletçi ve toplumcu) bir sağlık sistemi hedefiyle yola çıkılmalı, hayata geçirilebilmesi için kararlı ve ısrarlı bir mücadeleye hazırlıklı olunmalıdır. Aksi durumda, DB eliyle hazırlanan neoliberal politikaların bir parçası olarak AKP tarafından hayata geçirilmiş olan sağlıkta reform uygulaması-Sağlıkta Dönüşüm Programı, halk sağlığında yarattığı ve yer yer yıkıma varan tahribatını devam ettirecektir.

Nasıl bir sağlık sistemi kurulmalı? sorusuna yanıt vermeden önce son bir saptamayı daha paylaşmak gerekiyor.

Bugüne kadar gerçekleştirilmiş bilimsel ve akademik araştırma ve çalışmalarla, reel sosyalizm deneyimlerine dayalı olarak; sağlıklı bir toplumun var olabilmesi için yalnızca sağlık hizmeti yetmiyor. Öncelikle barış içinde, özgürlükçü, demokratik ve eşitlikçi toplumsal yaşantı gerekiyor. Beraberinde toplumun üyelerinin yeterli ve dengeli beslenmesinin, sağlıklı konutlarda yaşamasının, temiz içme ve kullanma suyuna ulaşmasının, örgün eğitim alabilmesinin, hava, su ve toprak kirliliğinin olmadığı doğal çevrede yaşayabilmesinin ve çalışıp üretebilmesinin önünde herhangi bir engel olmaması ve bu başlıklardaki asgari gereksinimlerin de kamusal olarak karşılanıyor olması temel bir gereklilik.

İkinci olarak, Sağlıkta Dönüşüm Programı uygulamalarıyla hem toplumun sağlık hizmetlerinden, hekimlerden ve sağlık emekçilerinden beklentileri hem de sağlık hizmetlerini üretmekte olan sağlık emekçilerinin mesleki değerler, beklenti ve hedefleri, çalışma arkadaşlarıyla, hastalarıyla ilişkileri, örgütlenme tutumları vb. çok büyük ölçüde dönüştürüldü. Sağlık hizmetlerinin toplumun sağlık düzeyini geliştirmek ve iyileştirmek temel hedefinin geçerliliğini yitirdiği söz konusu bu süreçte amaç, sağlık sektörünün yatırım yapanlara maksimum kazanç-kâr sağlaması ve bunun gereklerini yerine getirmek için yapılandırılabilmesi oldu. Bir yandan, sağlık hizmetlerine sağlığın geliştirilmesi ve korunması ile hastalıklarının iyileştirilmesi için ulaşamayanların oranı artarken, diğer yandan sağlık hizmetinin kozmetik sektörü başta olmak üzere, piyasanın nesnesi haline getirilmesi sağlandı. Toplumun çok büyük bölümü ve sağlık alanının hemen bütün emekçileri küçük bir azınlığın dışında, bu sanayileşmiş sağlık sisteminin hem öznesi hem de nesnesi haline getirildiler. Sağlık emekçileri ve toplum, sanayileşmiş sağlık sisteminin içinden çıkamadan/çıkmadan "gören", "düşünen", "uygulayan" özetle bu ideolojik-zihinsel, fiziksel ve kültürel "yapay" ortamın özgür "esirleri" haline getirildi. Bu nedenle, seçimlerden sonra sağlık sisteminin yeniden kuruluşu/inşası düşünülmüyorsa (ki düşünülmelidir), planlanacaksa (ki planlanmalıdır) ilk adımlar, söz konusu zihinsel-ideolojik nesnellik dikkate alınarak ve aşılacak üzere atılmalıdır. Bu durum dikkate alınmaksızın atılan adımlar, bilinmeyen bir yerde "zifiri

karanlıkta" koşma sırasında var olan benzer tehlikeleri ve riskleri içerir. Bütün bu paylaşımlardan sonra, sağlık hizmetlerini üretenlerin ve hizmeti kullananların çıkarlarının çelişmediği saptamasından hareketle, eşitlikçi toplumsal yaşantıya sağlık alanından yana katkıda bulunabilecek, sağlık sisteminin bazı temel özelliklerini de paylaşmamız gerekiyor.

Sağlık sisteminin kuruluşunda, planlama ve hizmet sunumunda toplumun sağlığının geliştirilmesi ve korunması öncelenmelidir. Ülkede yaşamakta olan herkes, sağlık hizmetlerine, ilaca ve tıbbi teknolojiye herhangi bir ayırım yapılmaksızın, kamu sağlık güvencesi kapsamında ulaşabilmeli ve kullanabilmelidir. Ülkede yaşayan herkesin sağlık hizmet gereksinimini eşit, ulaşılabilir, bilimsel bilgiye dayalı, nitelikli, anadilinde, toplumsal cinsiyet eşitlikçi ve parasız hizmet sunumuyla karşılanmalıdır. Sağlık hizmetleri cinsiyete, yaşa, etnik kökene, inanca, cinsel yönelime, bölgeye, mesleğe, mülteciğe vb. herhangi bir ayrımcılığa yer verilmeden örgütlenmeli ve sunulmalıdır.

Finansman; rantın, faizin de vergilendirildiği ve doğrudan vergilerle oluşan genel bütçeden karşılanmalıdır. Hizmeti kullananlardan sağlık hizmetleri, ilaç ve tıbbi teknoloji için doğrudan ya da dolaylı herhangi bir ödeme (sağlık vergisi de dahil) talep edilmemelidir. Hizmet sunumu ve finansman birbirinden ayrılmamalıdır (direkt sistem). Kamusal finansman kaynakları yalnızca kamusal sağlık hizmet sunumu için kullanılmalıdır. Kamu özel ortaklığı finansman modeliyle gerçekleştirilen şehir hastaneleri için yapılmış sözleşmeler herhangi bir tazminat ödenmeden feshedilmeli, planlanan ödemeler durdurulmalıdır.

Sağlık emekçileri tek işte ve tam zamanlı olarak istihdam edilmeli, tümüyle emekliliğe de yansıyan ve refah içinde yaşamalarını sağlayacak maaş ödenmelidir. Sağlık alanında hiçbir gerekçeyle güvencesiz ve esnek çalışma olmamalıdır. Emek sömürüsünü artırma üzerine inşa edilmiş toplam kalite, insan kaynakları yaklaşımı ve uygulamaları sonlandırılmalıdır. Her sağlık kurum ve kuruluşunda sağlık emekçilerinin yönetiminde, sağlık çalışanlarının sağlığı birimi kurulmalıdır.

Sağlık emekçilerinin mezuniyet öncesi ve mezuniyet sonrası eğitimleri topluma yönelik eğitim müfredatı ile topluma dayalı olarak ve aktif eğitim

uygulanmasıyla minimum standartları belirlenmiş kurum ve alanlarda gerçekleştirilmelidir. Mezuniyet öncesi ve sonrası ile sürekli eğitim süreçlerine mesleki ve sendikal örgütlenmenin de katılımı sağlanmalıdır.

Sağlık hizmetleri yaşam (mahalle, köy vb.) ve çalışma alanlarından (fabrika, okul, kreş-anaokulu, üniversite, organize sanayi alanları, kamu kurumları vb.) başlayarak; kamusal, bölge tabanlı, nüfusa orantılı ve basamaklı olarak örgütlenmelidir. Sağlık hizmetleri kamusal, kişiyi çevresiyle birlikte ele alarak, bütüncül, entegre, ekip hizmeti olarak sunulmalıdır. Sağlık hizmetlerinin merkezli yönetimi (planlama, uygulama, değerlendirme ve denetleme) yalnızca Sağlık Bakanlığı tarafından çalışanların ve toplumun katılımı sağlanarak gerçekleştirilmelidir. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı vb. kurumlar sadece planlama, değerlendirme ve koordinasyon için yapılandırılacak kurullarda katılımcı olmalıdır.

Ayrıca, hazırlıklarına bugünlerde başlanması gereken, Türkiye Nüfus ve Sağlık Araştırması-2023'ün 2018'de yapılanın aksine, ülkenin demografik yapısını dikkate alarak ve bilimsel yöntemden taviz verilmeden gerçekleştirilmesini için ilgili tüm kurumların gereken ilgi ve hassasiyeti göstermeleri gerekiyor. Böylece, Türkiye'de son 20 yılda kadın ve çocuk sağlığı alanında gelinecek durum-bilanço bilimsel bilgiye dayalı olarak ortaya konabilir.

"AKP'li 20 Yılın Bilançosu" başlıklı dosyamıza, AKP'li Yıllarda Çalışma Yaşamı ve Sosyal Politikalar (Özgür Müftüoğlu), AKP'li Yıllarda Sağlık Hizmetlerinin Finansmanı: Neoliberal Kamu Sağlık Sigortası Modeli (Onur Hamzaoğlu), AKP'li Yıllarda İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği (Metehan Akbulut), AKP'li 20 Yılda Ağız Diş Sağlığı Alanındaki Dönüşüm ve Sonuçları (İlker Cebeci, Neslihan Sevim), Sağlık Emekçilerinin AKP ile Geçen 20 Yılı (Özlem Özkan) ve Sağlıkta Toplum Sözleşmesi Emellerini Kaybediyor (Murat Civaner) başlıklı yazılarla bu sayımızda da devam ediyoruz. Seçimler öncesinde neoliberal politikaları ve bu politikaları sağlık alanında da uygulamasıyla övünen AKP'yi, yaptıklarının sonuçlarıyla kamuoyuna bilimsel bilgiye dayalı olarak deşifre eden bütün dosya yazarlarımıza bir kez daha teşekkür ediyoruz. Umutla...